

Lessen voor de nieuwe colleges

Veel gemeenten vertalen duurzaamheid als het aanpakken van de energietransitie. De Nationale monitor duurzame gemeenten 2017 van Telos laat zien dat klimaat niet los staat van de brede duurzaamheidsopgaven, zoals verwoord in de VN Sustainable Development Goals. De SDGs leggen meerdere tekortkomingen bloot. Hoe kunnen Rijk en gemeenten dit oppakken?



Foto's: Telos

Overhandiging van de vierde Nationale monitor duurzame gemeenten door Kees Zoeteman (R.) van Telos aan Hugo von Meijenfeldt van Buitenlandse Zaken onder toezien oog van Olivier Labe van BNG Bank en Wobine Buijs-Glaudemans, burgemeester van Oss.

Alle gemeenten besteden inmiddels aandacht aan duurzaamheid. Dat neemt niet weg dat het voor veel gemeentebesturen nieuw is om daar meer onder te verstaan dan de omschakeling naar een samenleving zonder fossiele brandstoffen en naar een circulaire economie. Ook bij de rijksoverheid moet er met een kaarsje gezocht worden naar duurzaamheidsinitiatieven buiten deze twee aandachtsvelden: hiervoor kon men afgelopen zomer bij een kleine directie van het ministerie van IenM terecht die komend jaar 23 miljoen mag uitgeven. Dat valt in het niet bij de bedragen die de

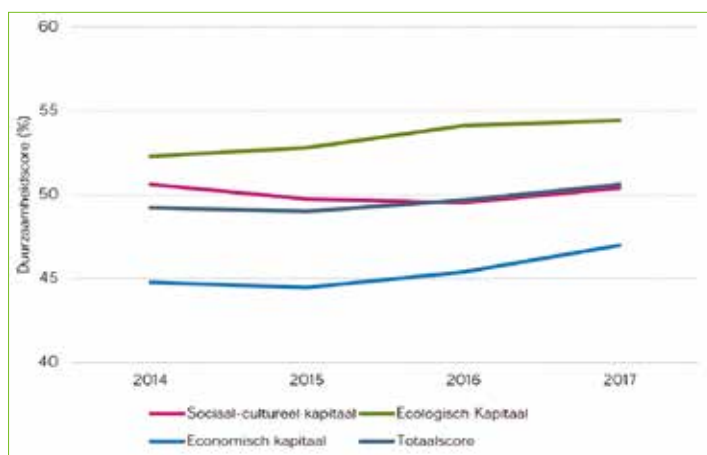
'In het hart van de industriële Nederlandse economie is groene groei nog een illusie'

Deltacommissaris jaarlijks mag spenderen, ruim 1 miljard, om droge voeten te houden. Of bij de ruim 2 miljard die de minister van EZ via de SDE+ regeling mag bijpassen om het verschil tussen kostprijs en marktprijs van duurzame energievormen te overbruggen. Dat allemaal los van de maatregelen die Rutte III en een klimaatminister uitwerken. Net als de meeste gemeenten ziet het Rijk geen verband tussen deze grote uitgavenposten en de opgave om tot een duurzame samenleving te komen. Hoe anders is het geluid dat uit de VN Sustainable Development Goals, die ook door Rutte in 2015 werden

ondertekend, naar voren komt. Deze wijzen er juist op dat economie, sociale kwaliteit en milieu onlosmakelijk samenhangen.

Duurzaamheidsscores

Zijn we in Nederland op de goede weg? Als je naar het gemeentelijke milieu kijkt zou je zeggen van wel. De Nationale monitor gemeentelijke duurzaamheid 2017 die Telos op 29 september heeft aangeboden aan Hugo von Meijenfeldt, Coördinator Nationale Implementatie Sustainable Development Goals van het Ministerie Buitenlandse Zaken, laat zien dat het in de meeste gemeenten op ecologisch en sinds 2015 ook op economisch gebied beter gaat. Maar dat geldt niet op sociaal gebied. Dat is pas sinds rapportagejaar 2016 gaan verbe-



Figuur 1. De gemiddelde duurzaamheidscores van 388 gemeenten over 2014-2017 voor het ecologisch, het economisch en sociaal-cultureel kapitaal en hun totale waarde

Van de 241 voorgestelde indicatoren zijn er volgens de analyse van Telos, die in de monitor is samengevat, 71 niet in ons land van toepassing. Van de overige konden er voor 61% indicatoren worden ingevuld, deels afkomstig uit de nationale monitor. Op basis hiervan is een analyse van de 17 SDGs gemaakt van alle gemeenten. De gemiddelde uitkomst is weergegeven in figuur 3.

teren, maar is nog altijd lager dan in 2014 (figuur 1). De duurzaamheid wordt uitgedrukt in het percentage waarmee het - door Telos gedefinieerde - duurzaamheidsdoel voor lange termijn wordt benaderd. In totaal gaat het om 109 indicatoren, gerangschikt naar 19 thema's (bodem, lucht, energie, arbeid, gezondheid, etc.), die de drie duurzaamheidskapitalen uitmaken zie (www.DuurzameSteden.nl).

Bijna alle gemeenten laten tussen 2014-2017 ecologische vooruitgang zien. Echter meer dan de helft van de gemeenten is er sociaal de afgelopen vier jaar niet op vooruit of juist op achteruit gegaan (figuur 2).

Sociale opgaven lijken lastiger te adresseren dan milieuproblemen, omdat het toepassen van een techniek hierbij niet volstaat. Natuurlijk wordt het wat beter als in de komende kabinetsperiode 2 miljard in de ouderenzorg wordt gepompt, maar dat neemt niet weg dat er op het Binnenhof te weinig oog lijkt te bestaan voor de werkelijkheid van de verschillende beleidssporen die in de gemeenten bij elkaar komen. Hoe kan men verwachten dat gemeenten het economische, ecologische en sociale beleid integreren als daarvoor in 'Den Haag' niet het voorbeeld wordt gegeven?

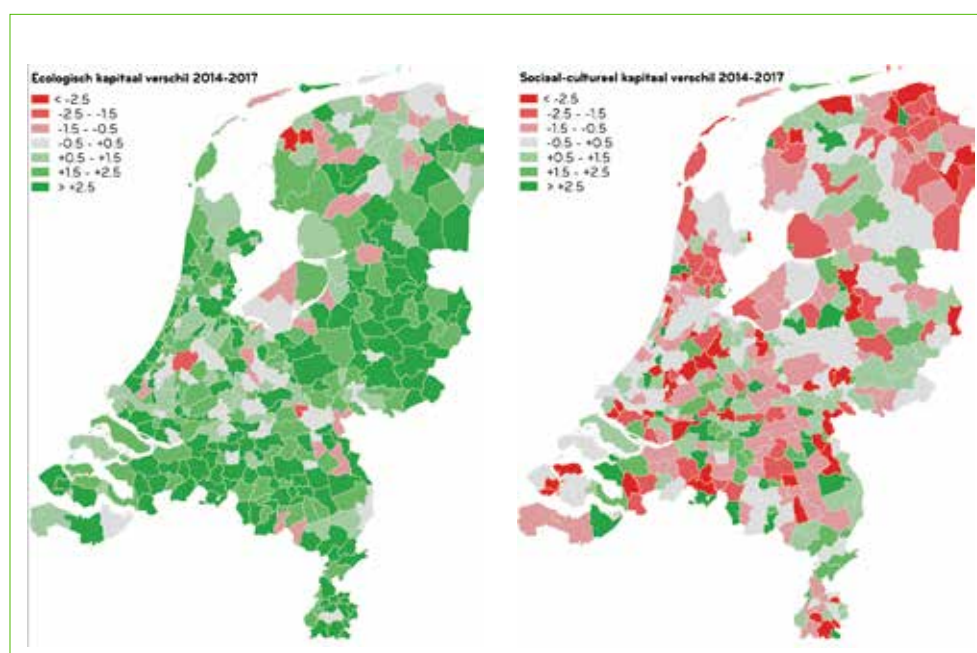
Economische groei lost immers niet automatisch sociale en milieuproblemen op, dat is inmiddels wel duidelijk als naar gemeenten in het noordoosten van het land wordt gekeken. Ook elders in het land, waaronder de Randstad, zien we hoe taai het sociale

vraagstuk is. Wat valt er op dit vlak van de SDGs te leren?

Plussen en minnen

Eerst een blik op de beschikbaarheid van gegevens voor de 17 doelen en bijbehorende indicatoren waarvoor de SDGs aandacht vragen. De in 2015 door regeringsleiders in het kader van de VN vastgestelde SDGs zijn in eerste instantie gemaakt om op landelijk niveau aandacht te vragen voor duurzame ontwikkeling. Als op gemeentenniveau wordt gekeken naar de beschikbaarheid van gegevens, blijkt dat dit niet makkelijk dekkend te maken is voor het hele palet van de SDGs.

Uit figuur 3 is af te lezen dat de gemeenten gemiddeld hoog scoren op de doelstelling voor gezondheid (doel 3) omdat enkele ziektebeelden waar de SDGs zich specifiek op richten (zoals SOA's) in Nederland goed onder controle zijn. Bovendien is de gezondheidsinfrastructuur in Nederland goed verzorgd. Doel 6 met betrekking tot water en sanitatie scoort erg goed ten opzichte van de andere doelstellingen. Dit komt vooral doordat er in Nederland bij vrijwel alle woningen en bedrijven een vorm van afvalwaterzuivering wordt toegepast. Ook de drinkwaterkwaliteit in Nederland is goed. De score bij ongelijkheid (doel 10) is vooral goed doordat er veel gemeenten zijn waar geen aangiften binnenkomen met betrekking tot discriminatie. Dat klopt >



Figuur 2. Verandering in duurzaamheidsscore voor het ecologische en het sociale kapitaal in de periode 2014-2017

Wethouders van de gemeenten die in 2014-2017 het meest hun duurzaamheid wisten te verbeteren: (staand v.l.n.r.): wethouder Harry Boon (Harlingen), Kees Zoeteman (projectleider Telos), Hugo von Meijenfeldt (SDG-coördinator BuZa), wethouder Wim van Veelen (Nijkerk) en wethouder Laurens Verspuij (Tiel); zittend teamleider Ronald van den Berg (Barneveld) en wethouder Stephan Brandligt (Delft)



met de constatering dat aangiften zich concentreren in de steden, maar mogelijk is het aantal aangiften niet de beste manier om het vóórkomen van discriminatie te meten. Het laatste doel waar Nederlandse gemeenten het goed doen is duurzame steden (doel 11). Dat komt door een relatief laag risico op grootschalige calamiteiten en criminaliteit, maar ook door de relatief goede milieuscores op onder andere afval en concentraties schadelijke stoffen. Ook op de doelstelling voor klimaat (doel 13) scoren Nederlandse gemeenten gemiddeld hoog, mede door de bescherming tegen overstromingen. Op doel 5 (gelijkheid tussen mannen en

vrouwen) scoren Nederlandse gemeenten het laagst. Dat is het gevolg van het lagere salaris van vrouwen en een relatief laag aantal vrouwen in gemeenteraden. Ook op de doelstelling voor een duurzame energievoorziening scoren Nederlandse gemeenten vrij laag. Dat hangt vooral samen met een ten opzichte van de landelijke doelstelling nog lage hoeveelheid duurzame energiebronnen. Doel 15 met betrekking tot bodem en natuur laat ook een lagere score zien. Die score wordt beïnvloed door hoge emissies van stikstof en fosfaat naar de bodem, een relatief laag oppervlak en lage kwaliteit van (beschermde) natuurgebieden. Samenvattend geeft de uitkomst van deze

eerste analyse een gemêleerd beeld en wat betreft vrouwenrechten zelfs een ontnuchterend beeld.

Trends

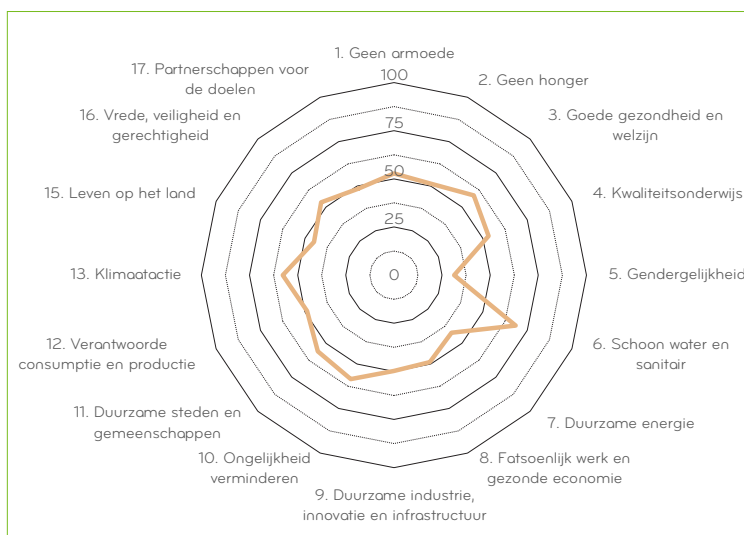
Figuur 4 geeft een samenvatting van de belangrijkste gemeentelijke trends op milieugebied de afgelopen vier jaar. De ecologische kapitaalscores zijn laag in de gemeenten langs de grote rivieren en zeehavens. Rotterdam (36,2 procentpunt) scoort daarbij in 2017 het laagst, gevolgd door Velsen, Beemster, Moerdijk, Zaanstad, Haarlemmerliede en Spaarnwoude, en Terneuzen. Het hoogst scoren Rozendaal (66,9%), Zandvoort en Vlieland. Een blik op de scores van de ecologische voorraden laat zien dat afval en energie voortgang in de tijd laten zien, maar dat dit niet het geval is bij hinder, calamiteiten en water.

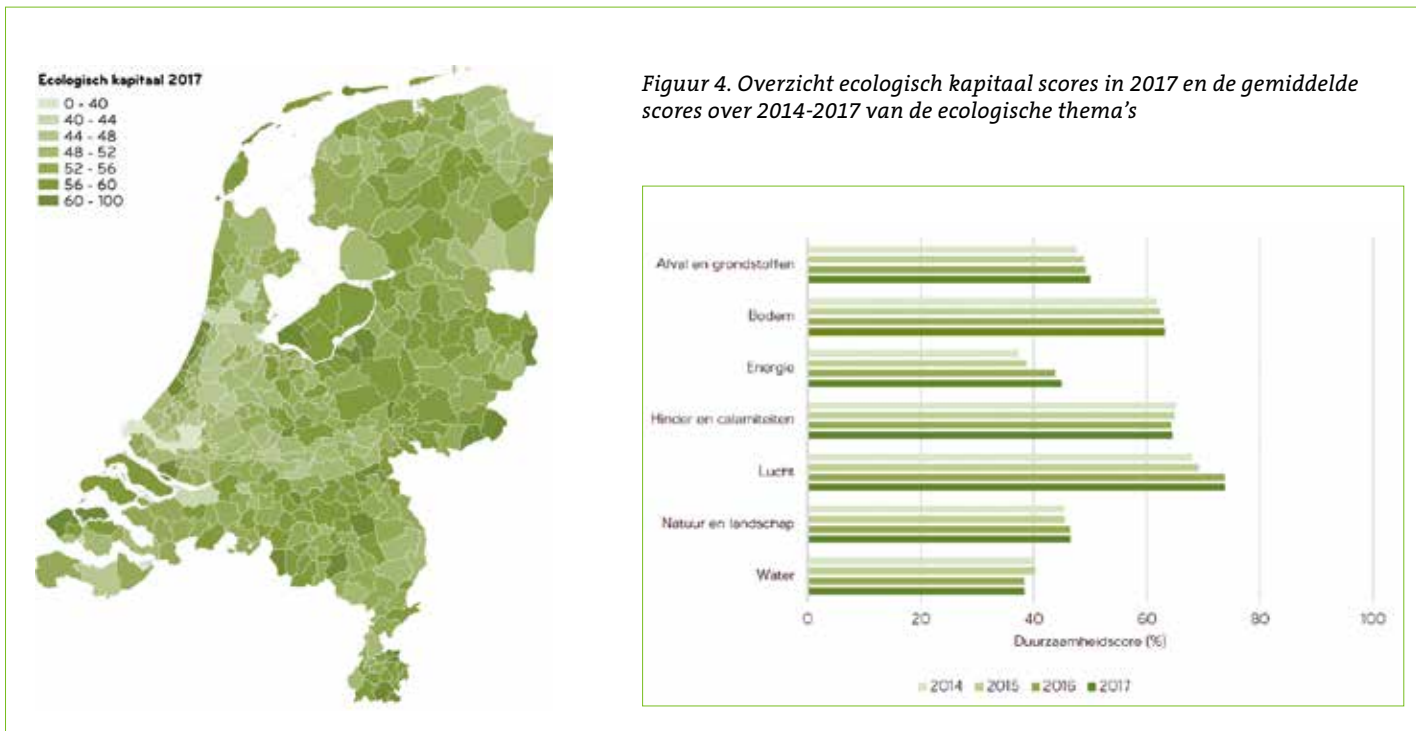
Omdat lijstjes met hoog en laag scorende gemeenten geen recht doen aan de inspanningen van gemeenten, is een lijst gemaakt van gemeenten die binnen hun type (groot, klein, industrieel, agrarisch, etc.) de afgelopen vier jaar het meest vooruit zijn gegaan. Hiertoe behoorden onder meer Barneveld, Delft, Harlingen, Nijkerk en Tiel.

Groene groei

Een belangrijke vraag voor het nieuwe

Figuur 3
Gemiddelde duurzaamheidsscores (0-100%) voor de 17 SDGs, gemeten met 111 indicatoren volgens de Telos methode gebruikt in de nationale monitor





Figuur 4. Overzicht ecologisch kapitaal scores in 2017 en de gemiddelde scores over 2014-2017 van de ecologische thema's

kabinet en de komend jaar aantredende colleges is of we in staat zijn groene groei te realiseren. In het laatste rapportagejaar zijn de eerste tekenen van koppeling van economische groei en CO₂-emissie al te zien, bijvoorbeeld bij het gasverbruik van bedrijven en bij de totale CO₂-emissie van ons land. Figuur 5 maakt een gemeente-

lijke differentiatie zichtbaar over de jaren 2010-2015 voor de toegevoegde waarde in relatie tot de CO₂-emissie. De figuur laat zien dat groene groei, het genereren van meer toegevoegde waarde met minder CO₂-emissie in de meeste gemeenten nu wel lukt. Uitzonderingen zijn er echter ook, waaronder Amsterdam, Rotterdam, Lelystad

en Eemsmond. In het hart van de industriële Nederlandse economie is groene groei nog een illusie, zo blijkt. Als de groei verder aantrekt, zal dit de toch al magere klimaatresultaten in Nederland ernstig onder druk zetten.

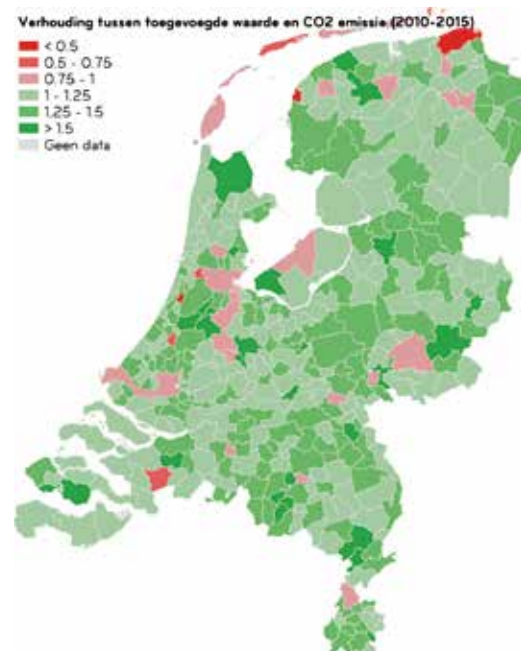
Kees Zoeteman en Rens Mulder

Agendapunten

De analyse van de Nationale monitor biedt een reeks aanknopingspunten voor de regering en de in 2018 nieuw te vormen gemeentebesturen. Per type gemeente kunnen de elementen die relevant zijn verschillend zijn:

1. Ontwikkel met hulp van provincie en Rijk voor middelgrote gemeenten nieuwe kansen door een stadsregionale aanpak.
2. Ook bij grote gemeenten is er maatwerk nodig, waarbij sociale problemen hardnekkiger blijken dan Economische. Groei lost niet automatisch alle sociale problemen op.
3. Ontwikkel plannen om de transitie naar een fossielvrije samenleving met een circulaire economie fors te versnellen.
4. Maak dat de economische groei en een schoner milieu alle geledingen in de samenleving ten goede komt.
5. Organiseer een intergemeentelijk en regionaal programma met hulp van Rijk en provincie om de krimpgemeenten nieuwe kansen op duurzame ontwikkeling te bieden.

Het volledige rapport van de nationale monitor duurzame gemeenten 2017 kan worden gedownload via www.telos.nl



Figuur 5. Verhouding van de quotiënten van de toegevoegde waarde van 2015 en 2010 en het quotiënt van de CO₂ emissies van de gemeente in 2015 en 2010